

До спеціалізованої Вченої ради
ДФ 41.884.048 Одеського державного
університету внутрішніх справ

РЕЦЕНЗІЯ

**кандидата юридичних наук, доцента Мирзи Світлани Степанівни
на дисертацію**

**Ладіної Людмили Степанівни «Юридична відповідальність приватного
нотаріуса за адміністративним законодавством України», представлену
на здобуття ступеня доктора філософії за спеціальністю 081 «Право»**

Актуальність теми дослідження. Діяльність нотаріуса має суспільне значення та розглядається як одна з найважливіших та найпрестижніших професій у громадянському суспільстві. Це насамперед пов'язано з тим, що його діяльність є однією з основних ознак, яка визначає рівень захищеності прав людини та є одним зі складників на шляху забезпечення розбудови верховенства права в кожній демократичній та правовій державі. Приймаючи професійні рішення, нотаріус не є абсолютно самостійним, оскільки наявність контролю потребує від нього імперативного дотримання норм законодавства, правил професійної етики тощо. Інститут юридичної відповідальності приватного нотаріуса спрямований на забезпечення відповідального ставлення нотаріуса до виконання своїх обов'язків (існує для запобігання вчинення ним правопорушень), з іншого боку – наявність особливого порядку стосовно притягнення до відповідальності нотаріуса є однією з основних гарантій його професійної діяльності.

Інститут юридичної відповідальності нотаріусів, на тлі євроінтеграційної спрямованості України, потребує пильної уваги та модернізації, а законодавство України щодо регулювання діяльності та юридичної відповідальності нотаріусів – приведення до міжнародних стандартів. Зазначене підкреслює актуальність та пріоритетне значення для науки адміністративного права теми дисертаційного дослідження, обраної Людмилою Ладіною.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Робота здобувачки Людмили Ладіної на тему *«Юридична відповідальність*

приватного нотаріуса за адміністративним законодавством України» виконана в межах науково-дослідної теми ОДУВС «Забезпечення прав, свобод і інтересів людини в сучасних умовах адміністративно-правовими засобами» (державний реєстраційний номер 0121U109272). Обрана тематика дисертації безпосередньо пов'язана з виконанням завдань Плану дій «Україна – Європейський Союз», схваленого Кабінетом Міністрів України від 12.02.2005 р., Програми діяльності Кабінету Міністрів України, затвердженою Постановою Кабінету Міністрів України від 12.06.2020 р. № 471.

Тему дисертації затверджено на засіданні вченої ради Одеського державного університету внутрішніх справ (протокол від 08.11.2017 р. № 2).

Наукова новизна одержаних результатів полягає в тому, що дисертація Людмили Ладіної є першим монографічним дослідженням, у якому комплексно, з використанням сучасних методів пізнання, урахуванням здобутків вітчизняної та зарубіжної адміністративно-правової науки розкрито особливості правового регулювання юридичної відповідальності приватного нотаріуса за адміністративним законодавством України.

Мета дисертаційного дослідження полягала в тому, щоб на основі аналізу наукової літератури і нормативних актів та їх практичного застосування розкрити сутність адміністративно-правового регулювання юридичної відповідальності приватних нотаріусів в Україні та сформулювати висновки і пропозиції щодо його вдосконалення. Задля досягнення зазначеної мети у роботі було заплановано досягнення таких основних завдань:

– розкрити поняття та складові елементи системи юридичної відповідальності приватного нотаріуса;

– надати загальну характеристику та визначити особливості адміністративно-правового статусу приватного нотаріуса;

– розширити уявлення про зміст поняття та сутність адміністративно-правової відповідальності приватного нотаріуса;

– проаналізувати та визначити особливості адміністративно-правової відповідальності приватного нотаріуса у сфері державної реєстрації;

– проаналізувати та визначити особливості адміністративно-правової відповідальності приватного нотаріуса у сфері фінансового моніторингу;

– проаналізувати та визначити особливості адміністративно-правової відповідальності приватного нотаріуса за правопорушення, пов'язані з корупцією;

– проаналізувати міжнародний досвід адміністративно-правової відповідальності нотаріусів у зарубіжних країнах та розширити уявлення про можливості його використання в Україні;

– визначити напрями вдосконалення адміністративно-правового регулювання юридичної відповідальності приватного нотаріуса в Україні.

У результаті виконання окреслених завдань у дослідженні було сформульовано та обґрунтовано низку наукових положень, які є новими для вітчизняної правової доктрини та правозастосовної практики, зокрема вперше:

1) запропоновано уніфікувати адміністративну відповідальність за правопорушення у різних сферах державної реєстрації, шляхом запровадження однієї статті, норми якої б встановлювали єдиний підхід до окреслення складів адміністративних правопорушень у всіх сферах реєстраційної діяльності, розроблено типову модель такої статті;

2) констатовано, що адміністративна відповідальність приватного нотаріуса у сфері фінансового моніторингу на сучасному етапі в нашій державі характеризується наявністю дуалізму підходів у застосуванні передбачених законодавством заходів реагування (адміністративних стягнень та заходів впливу), які реалізуються за окремими видами адміністративних проваджень;

3) запропоновано доповнити главу 13-А КУпАП (Адміністративні правопорушення, пов'язані з корупцією) новою статтею: стаття 172-9-3.

«Порушення встановлених законом обмежень при здійсненні нотаріальної та інших суміжних видів діяльності» тощо.

Науково важливим є той факт, що вивчення теоретичного та практичного підґрунтя проблем дало змогу удосконалити:

- визначення поняття «юридична відповідальність приватних нотаріусів»;

- розуміння адміністративно-правового статусу приватного нотаріуса;

Подальшого розвитку набули:

- визначення поняття адміністративної відповідальності приватного нотаріуса, в якому робиться акцент на тому, що до даної категорії суб'єктів правопорушення закон передбачає застосування не тільки адміністративних стягнень, а й інших адміністративно-правових заходів впливу;

- обґрунтування існування окремого прояву юридичної відповідальності приватного нотаріуса – професійної відповідальності;

- уявлення про організацію діяльності та відповідальності нотаріусів різних типів нотаріальних систем (англосаксонської, латинської).

Крім того, новизна результатів дослідження знайшла втілення у підготовлених авторкою пропозицій щодо вдосконалення адміністративного законодавства, зокрема щодо збільшення строків накладання адміністративних стягнень за правопорушення у сфері реєстраційної діяльності та фінансового моніторингу; доповнення та перегляду підстав для анулювання свідоцтва про право на заняття нотаріальною діяльністю тощо.

Практичне значення одержаних результатів роботи Людмили Ладіної полягає у тому, що сформульовані та аргументовані в дисертації положення, висновки і пропозиції впроваджено і надалі може бути використано у:

- науково-дослідній сфері для формування теоретичного підґрунтя подальших наукових розвідок у сфері адміністративно-правової відповідальності приватних нотаріусів (акт впровадження ОДУВС від 12.06.2023 р.);

– правотворчості як основа для реформування національного адміністративного законодавства щодо юридичної відповідальності приватних нотаріусів, зокрема положень Кодексу України про адміністративні правопорушення, Закону України «Про нотаріат»;

– правозастосовній діяльності для подальшого удосконалення практики застосування заходів юридичної відповідальності до приватних нотаріусів у передбачених законом випадках (акт-довідка про впровадження результатів наукового дослідження в практичну діяльність Південного міжрегіонального управління Міністерства юстиції (м. Одеса) від 25.10.2023 р. № 41/вих2023ОД);

– освітньому процесі як ідейно-інформаційне підґрунтя для формування змістовного наповнення і викладання навчальних адміністративно-правових дисциплін (акт впровадження ОДУВС від 16.05.2023 р.).

Ступінь обґрунтованості наукових положень, висновків і рекомендацій. Аналіз анотації, тексту дисертації та публікацій дисертанта дають підстави зробити висновок про наукову обґрунтованість і достовірність отриманих результатів. Усі наукові положення, висновки і рекомендації, які сформульовані у дисертації, повною мірою обґрунтовані та відповідають меті й завданням роботи.

Так, для досягнення мети та вирішення завдань дисертаційного дослідження Людмилою Ладіною застосовано загальні та спеціальні методи наукового пізнання. Їх застосування зумовлено системним підходом, що дає можливість досліджувати проблеми в єдності їх соціального змісту та юридичної форми. Дієвим інструментом у дослідженні теоретико-методологічних засад адміністративно-правового статусу приватного нотаріусу (підрозділ 1.2), правових підстав адміністративної відповідальності приватного нотаріусу у різних сферах його професійної діяльності (підрозділи 2.1, 2.2, 2.3, 2.4) став метод аналізу. Під час проведення дослідження також використовувалися такі спеціальні методи, як:

формально-логічний – застосовувався для аналізу понять «юридична відповідальність приватного нотаріуса» (підрозділ 1.1), адміністративно-правовий статус приватного нотаріуса (підрозділ 1.2), «адміністративна відповідальність приватного нотаріуса» (підрозділ 2.1); порівняльно-правовий – став у нагоді в процесі визначення та аналізу особливостей різних видів юридичної відповідальності (підрозділ 1.1), можливості використання міжнародного досвіду відповідальності нотаріусів (підрозділ 3.1); метод класифікації, – завдяки якому було проведено поділ різних типів нотаріальних систем (підрозділ 3.1); логіко-юридичний і логіко-семантичний методи, – які допомогли у вивченні змісту адміністративно-правових норм, з’ясуванні закономірностей дії права з питань встановлення підстав та застосування заходів адміністративної відповідальності, інших правових заходів впливу до приватних нотаріусів за правопорушення у різних сферах їх професійної діяльності (підрозділи 2.2, 2.3, 2.4), а також у визначенні напрямів вдосконалення адміністративно-правового регулювання юридичної відповідальності приватного нотаріуса в Україні (підрозділ 3.2); методи аналогії – використано при з’ясуванні особливостей різних видів юридичної відповідальності приватних нотаріусів (підрозділ 1.1), розподілі правових підстав застосування заходів адміністративно-правової відповідальності до приватного нотаріуса у разі порушення ним законодавства у тій чи іншій сфері його діяльності (підрозділи 2.2, 2.3) тощо.

Характеристика основних положень роботи. Робота складається зі вступу, трьох розділів, які містять вісім підрозділів, висновків, списку використаних джерел та додатків.

У вступі дисертантка аргументовано обґрунтувала актуальність теми дослідження, рівень наукової розробки, чітко визначив об’єкт, предмет, мету та завдання дослідження, його теоретичну та емпіричну основу, науково-практичне значення роботи, вдало сформулював наукову новизну та основні положення, що виносяться на захист.

У першому розділі авторка розкрила методологічну та правову основу юридичної відповідальності приватного нотаріуса за адміністративним законодавством. В межах розділу досліджено поняття та складові системи юридичної відповідальності приватного нотаріуса, адміністративно-правовий статус приватного нотаріуса та його характеристика.

У другому розділі здобувачем розкрито поняття та сутність адміністративно-правової відповідальності приватного нотаріуса. Розглянуто особливості адміністративно-правової відповідальності приватного нотаріуса у сфері державної реєстрації, фінансового моніторингу. Окремо досліджено аспекти відповідальності приватного нотаріуса за правопорушення, пов'язані з корупцією.

У третьому розділі здобувачка дослідила адміністративно-правову відповідальність нотаріусів у зарубіжних країнах, аргументовано, з посиланням на чинні нормативно-правові акти, підійшла до характеристики основних напрямів удосконалення адміністративно-правового регулювання юридичної відповідальності приватного нотаріуса в Україні.

Загальний обсяг роботи становить 248 сторінок, із яких основного тексту – 182 сторінки. Загалом, оформлення дослідження відповідає встановленим вимогам. Робота виконана грамотною українською мовою.

Повнота викладу наукових положень в наукових публікаціях, зарахованих за темою дисертації. Основні наукові результати дисертації відображено у 8 наукових публікаціях, з них 4 статті – у наукових виданнях, включених МОН України до переліку наукових фахових видань з юридичних наук, 4 тези доповіді – у збірниках матеріалів науково-практичних конференцій та науково-практичних семінарів. В наукових публікаціях, зарахованих за темою дисертації, наукові положення дисертації викладені у належному обсязі.

Дані про відсутність текстових запозичень та порушення академічної доброчесності. При детальному розгляді дисертації Людмили Ладіної на тему *«Юридична відповідальність приватного нотаріуса за*

адміністративним законодавством України» текстових запозичень без посилання на джерела та інших порушень академічної доброчесності не виявлено.

Зауваження щодо змісту та оформлення дисертації. У цілому відзначаючи логічність та послідовність побудови дослідження, здобутки дисертанта, вважаю за необхідне звернути увагу на окремі дискусійні положення роботи:

1. Не достатньо чіткою та послідовною видається нам позиція здобувачки щодо дисциплінарної відповідальності приватного нотаріуса у системі юридичної відповідальності цього суб'єкта права. Наприкінці підрозділу 1.1 зазначено: *«з урахуванням того, що приватний нотаріус не перебуває у трудових правовідносинах, в Правилах професійної етики не передбачено дисциплінарної відповідальності, а застосування заходів впливу здійснюється відповідно до норм законодавства адміністративно-правового характеру»*. Тому здобувачка доходить висновку, що у відношенні приватного нотаріуса можуть застосовуватися спеціальні адміністративно-правові заходи професійної відповідальності за порушення етичних норм професійної діяльності, неналежне виконання професійних обов'язків тощо (с. 47). Водночас вже у підрозділі 2.1 авторка знову зазначає, що *«останнім видом юридичної відповідальності є дисциплінарна»* (с. 88).

2. Розглядаючи у роботі особливості адміністративно-правової відповідальності приватного нотаріуса у сфері фінансового моніторингу, авторка слушно наголошує на наявності дуалізму підходів у застосуванні передбачених законодавством заходів реагування: адміністративних стягнень та заходів впливу, які реалізуються за окремими видами адміністративних проваджень. На наш погляд, це питання не повинно обмежуватися лише констатацією проблеми, а містити щонайменше критерії для визначення того, який саме з двох видів заходів адміністративно-правової відповідальності: передбачений КУпАП (адміністративні стягнення) чи ст. 32 Закону України від 06.12.2019 р. № 361-IX (заходи впливу), – слід застосовувати до

приватного нотаріуса як суб'єкта первинного фінансового моніторингу у разі порушення ним законодавства у даній сфері.

Наведені зауваження та побажання здебільшого носять дискусійний характер і не впливають на загальну позитивну оцінку дисертації Людмили Ладіної.

Загальний висновок. Представлена дисертаційна робота «*Юридична відповідальність приватного нотаріуса за адміністративним законодавством України*» є завершеною науковою працею. Сформульовані у ній наукові результати містять елементи наукової новизни, які мають теоретичне і практичне значення для науки адміністративного права. Дисертаційне дослідження відповідає вимогам Порядку підготовки здобувачів вищої освіти ступеня доктора філософії та доктора наук у вищих навчальних закладах (наукових установах), що затверджений постановою Кабінету Міністрів України від 23 березня 2016 року № 261 (зі змінами і доповненнями від 03 квітня 2019 року № 283), наказу Міністерства освіти і науки України від 12 січня 2017 року № 40 (зі змінами, внесеними згідно з наказом Міністерства освіти і науки України від 31 травня 2019 року № 759) «Про затвердження вимог до оформлення дисертації», та «Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії» (постанова Кабінету Міністрів України від 12 січня 2022 року № 44), а її авторка Ладіна Людмила Степанівна заслуговує на присудження наукового ступеня доктора філософії за спеціальністю 081 – Право.

Рецензент

**кандидат юридичних наук, доцент,
доцент кафедри цивільно-правових
дисциплін Одеського державного
університету внутрішніх справ**

Світлана МИРЗА